

СВІТЛІ ТІНІ НАРОДУ

Діяльність науково-просвітницьких товариств має особливе значення для народів, які не мають власної держави. Саме їх робота призводить до культурного, а потім і національного відродження, що стимулює боротьбу за створення власної держави, адже культура має безпосередній зв'язок із національним самоусвідомленням народу: зростання освіченості населення, творення національної літератури, вироблення єдиної національної мови, розвиток мистецтва призводять до виділення себе з поміж інших народів.

В цілому, Товариство «Просвіта» активно впливало на культурний розвиток Закарпаття, більше того, фактично лише воно сприяло розвитку та поширенню української культури. Завдяки його діяльності було засновано перший український театр, створено громадську бібліотеку, поширювалася українська література, національний хор. Своєю діяльністю Товариство намагалось охопити широке коло питань, займаючись не лише культурно-просвітницькою працею, але і намагаючись впливати і на економічну сферу, сподіваючись покращити матеріальні умови життя населення.

Актуальність монографічного проекту зумовлена відсутністю узагальнюючої праці з досліджуваної проблеми, так як вітчизняні та зарубіжні дослідники, оцінюючи роль та значення діяльності Товариства, поділилися на два табори. Одні позитивно оцінювали його діяльність. Інші ставилися до нього вкрай негативно. Отже, дана тематика, ще не стала предметом спеціального, самостійного, комплексного наукового дослідження.

Новизна наукового дослідження Івана Стряпка полягає в спробі комплексного висвітлення діяльності Товариства «Просвіта» і його ролі в громадсько-політичному та культурному житті Закарпаття 1920 – 1939 років. Для цього, на основі аналізу значної кількості архівних документів, опублікованих джерел, вітчизняної та зарубіжної наукової літератури, а також на значному конкретно-історичному матеріалі, в роботі вперше простежено еволюцію діяльності культурно-просвітницьких товариств на За-

карпатті, які передували «Просвіті». Дано оцінку взаємовідносин між товариством «Просвіта» і чехословацьким урядом. Автором визначено і проаналізовано основні періоди, вплив зовнішньо- та внутрішньополітичних чинників на співпрацю та її основні напрямки.

Дослідник вдало простежив досвід діяльності культурно-просвітницьких товариств Закарпаття часів Австро-Угорської імперії, а також заснування товариства «Просвіта». Автор проаналізував програмні документи та загальні тенденції його розвитку.

Цікавою є частина, в якій автор висвітлює взаємовідносини Товариства з чехословацьким урядом, а також вплив на формування проукраїнських політичних партій та роль у поширенні української мови у Підкарпатській Русі. Він доводить, що мовне питання було найбільш гострим та заполітизованим. Втручання урядових чинників у мовне питання, на його думку, лише сприяла мовному протистоянню, яке остаточно було вирішене лише 25 листопада 1938 року, коли Августин Волошин – прем'єр-міністр автономної Підкарпатської Русі – підписав розпорядження № 28, яким українська мова проголошувалася офіційно.

Досліджуючи вплив товариства «Просвіта» на становлення української культури Закарпаття, автор стверджує, що просвітяни, вивчаючи народні пісні, звернули увагу на їх спільність з піснями Галичини та Наддніпрянщини і на цій основі зробили висновки про належність місцевого населення до українського народу.

Врешті-решт, автором доводиться теза про те, що своєю діяльністю Товариство «Просвіта» намагалось охопити широке коло питань, займаючись не лише культурно-просвітницькою працею, але й намагаючись впливати на економічну сферу, сподіваючись покращити матеріальні умови життя населення.

Отже, з упевненістю можемо говорити, що дана монографія стане окрасою видавничої серії НДІ політичної регіоналістики «*Studia Regionalistica*».

Микола ВЕГЕШ,
доктор історичних наук, професор,
директор НДІ політичної регіоналістики